

št. Vidska planina. Alpa kerška je med rekama Kerko in Ušnico naj viši verhunec Holm. *)

P a š n i k.

Zakaj naj se učitelj vedno izobražuje. Učitelj naj se vedno izobražuje, ker tako tirja njegov imeniten stan. On ima prevažno nalogo, da mladino in po tej národ izobražuje. Kdor pa hoče druge izobraževati, se mora tudi sam izobraževati. Učitelj se primerja luči, ki v temi sveti in razširja svetlobo. Da luč more svetiti, ji je treba olja prilijati — Če učitelj hoče drugim svetiti, si mora za to nabirati vedno novih moči; ako ne, pa onemore, kakor svetilnica, ki ji primanjkuje olja. Vsaka reč na svetu je tako vstvarjena, da se širi in množi po nabiranju drugih delov; tudi pri človeškem umu je tako. Človek premišljuje, prevdarja reči, ki so okoli njega; posluša in pozveduje, kaj drugi bolj umni in skušeni o tej in uni reči menijo in pripovedujejo, in tako si širi svoj umski krog. Iz takega napolnjenega kroga pa se zajema in daje drugim, ki potrebujejo enakih vednosti i. t. d. Vsak človek se mora toraj vedno bolj izobraževati, — koliko bolj pa mora za svoje izobraženje skrbeti tisti, ki ima sveto dolžnost, da druge izobražuje. Učitelj naj se tedaj vedno izobražuje.

Iv. Z.

Koristne reči.

Podlasica.

Spisal J. Sajé.

Sploh se toži, da se miši vedno bolj množijo in kmetovalcu delajo škodo na polji, v gojzdu, na vertih in celó po

*) Kdor bere, kar „Tovaraš“ prinaša o zemljepisji, lahko zapazi, da smo tukaj naredili velik presledek; preden se namreč zemljepisje tako daleč do deželnih mej, rek in gorá more razlagati, poznati mora učenec zemljevide. Tedaj bi bil imel naš list razlagati, kako se goré, reke in vode i. dr. na popirji narisa, tedaj tudi prinašati priloge, kako se to ali uno kaže, ker prazno je vse podučevanje brez poodčitjanja. Ker pa takih prilog naš list sedaj še ne more prilagati, sej nam še — zavoljo malega števila naročnikov — z muzičnimi dokladami tesno hodi, zavračamo častite gg. učitelje na druga enaka dela, ktera to obdeljujejo. Nam rabi „Lehrbuch der Geographie von Theodor Schacht. Mainz 1867. Verlag von Kunze“. Gore in reke, od kterih govorimo, se najdejo v Kozlerjevem zemljevidu. Vsak učitelj bo vedil iz našega zemljepisja toliko poznati, kolikor je v njegovih okolinostih naj bolj potrebno. Vredn.

hišah. Če prevdarjamo, od kod toliko miši, vidimo, da imajo te škodljive živali vedno manj sovražnikov, ki bi jih zatirali. Stvarnik je skerbela za to, da se nobena škodljiva žival preveč ne pomnoži, ali kjer človek sam uničuje to razmero, se vé da je to njemu samemu na škodo. Med mnogo živalimi, ki preganjajo in lové miši, je podlasica (Wiesel; *Mustela vulgaris*) naj prva in za to tudi naj bolj pripravna, in ravno to živalico ljudje radi preganjajo in moré, nekaj zavoljo tega, ker jim včasih podavi kako jarico ali sim pa tje kakega domačega zajca, pa tudi zato, ker je pogumna, da celó proti človeku piha in se terdovratno brani, in ravno zavoljo tega imajo ljudje tudi mnogo vrah o tej živalici. — Podlasica živi naj raji v grobljah, v luknjah pod zemljo, kjer naj raji gre za mišimi in podganami. Morí tudi kertice, ki podjedajo drevesne korenine in škodujejo tudi drugim rastlinam. Podlasice tedaj nikar ne preganjajmo, akoravno nam včasih kaj ukrade, pa nam to redko in malo škodo prav dobro vračuje.

Cvetice.

Spisal Ivan Tomšič.

Kaj bi bila zemlja človeku drugega, nego gola, prazna puščava, ako bi ne bila nastlana z raznoternimi cveticami, ki se z njegovim življenjem nekako vjemajo, ki so mu v vseh dogodkih njegovega življenja mile ljubice, govoreče mu v raznih jezikih, sedaj milo, sedaj ganljivo na srcé. Da! brez cvetic si jaz nikakoršnega veselega življenja na zemlji misliti ne morem; ako gledam travnike, polja, livade, goré, holmce, gojzde itd., brez cvetic, bi bili prazni in mrtvi, ako bi bili še tako lepo vstvarjeni in izbrani. — Imamo štiri letne dobe, in vsaka letna doba ima svoje cvetice, ktere nas po zimi v sobah v nalašč zato napravljenih posodah razveseljujejo. — Komu veselja serce ne igra, ko najde po hudi sneženi zimi perve milice: bele zvončike, trobentice, marjetice, beli lapuh, beli in zeleni teloh, in kako se še imenujejo vse ove naznanovalke vesele pomladi! Ž njimi vred nastaja veseleja in prijetniša doba; ž njimi vred oživlja se vsa narava. Ta in uni zapušča svojo samotno sobo, ter hiti v oživljajočo naravo iskaje modrih prijetno duhtečih vijolic. In kako krasni so zopet holmci, ki odložé svoj beli zimski plašč in so potreseni z modrimi, belimi in rumenimi pomladanskimi cveticami!

Kmali je prerojena vsa narava, in zemlja razgrinja lepi praznji pert. Otroci skakljajo veseli po polji in travnikih, ter si nabirajo raznih cvetic, ktere vežejo v nježne šopke in vence. Nedolžne deklice pletejo vence iz modrih plavic, ktere se k njihovim rumenim kitam kaj krasno podajo.

Skoraj vsako slovesnost obhajamo z nježnimi cveticami. Tam deklica pléte venec iz naj lepših cvetic, da ga bode podarila svoji ljubi sestrici za god; tam zopet druga s svojim malim bratcem nabira cvetice za rojstni dan svoje drage mamice ali pa skerbnege očeta. Tù pletejo šopke ali pa vence očetu, ali materi, stricu ali teti, učitelju ali gospodu duhovniku, prijatelju ali prijateljici v hvaležni spomin.

Kaj pomenja tolika druhal otrok tam po polji in po cve-tečih travnikih! Nabirajo si cvetice za prelepi praznik sv. Telesa, da bode ž njimi pri procesiji potresali; jutri je Kres, ktere-ga nikoli ne praznujemo brez cvetic.

Kaj delajo pridne deklice tam v vertu danes tako zgodaj? Nabirajo naj lepših cvetic za šopke in vence; danes bodo peljali nevesto Milico v cerkev, in treba je precej lepo število šopkov in vencev za mlade svate in berhke družice.

Tam se delajo zopet slavaloki, ovenčani s tisučernimi cveticami; obhajal se bode namreč spomina vredni dan za vso faro, kajti jutri bodo spremili v cerkev mladega duhovnika, da bere prvič sveto mašo. — Kako lepo so danes napravljeni ol-tarji v cerkvi, ali to pa uno znamenje na poti! Kaj neki vse to pomenja? Danes je praznik tega ali unega svetnika, te ali une svetnice, ktere god ne obhajamo nikoli brez lepih cvetic. Ali si videl že kje meseca majnika podobo presvete Matere v vélikem ali stranskem oltarji brez pomenljivih cvetic? Ali si videl kakšno znamenje poleg ceste ali na polji, da bi ne imelo o poletnem času nobenega šopka, nobenega venca? —

Cvetice nas pa tudi spremljajo kot naj mileje in zvestejše naše družice od zibeli do groba. Da, še celó na mertvaški oder in na črni grob devljemo in zasajamo svojim znancem in prijateljem cvetice v znak priserčne ljubezni. Le stopimo na pokopališče, in prepričali se bomo, da je res tako. Vsaka mo-gila ima svoje cvetice, in ako najdemo vendar le sim ter tje na vertu tihega miru in počitka kak krajček, ki nima cvetic, nam je to gotovo znamenje, da tù počiva kdo, ki nima

nikakovega znanca več med živimi ali v obližji, da bi se ga spominjal in mu sadil cvetice. Le poglejmo cvetice, ki rastejo na grobéh, in našli bomo žalostne in vesele obrazke, ki z nami vred žalujejo, pa zopet druge, ki nas tolažijo, da bo naš dragi, po katerem ravno milujemo, enkrat prišel iz groba, kakor se prikaže nova cvetica o veseli pomladi. Tam je beli limbar v znamenje, da je deklica umerla v naj lepšem cvetji mladega življenja. Vsaka cvetica nam kaj drugega pripoveduje; z nami vred žaluje, in nas tolaži, da naj ne žalujemo, ker tudi mi bomo zapustili dolino solzno, da se prebudimo med svojimi ljubimi, po katerih sedaj grenke solze prelivamo. Ali nam znabiti cvetice ne poterjujejo resnice ovih besed? Tudi cvetice usahnejo in — ni je več lepe zemske podobe, nad katero se je radovalo naše srcé. Pa počakajmo malo, niso ne zamerle za vselej; prišla bode vesela pomlad, in prikazale se nam bodo zopet na novo še v lepši in prijetniši obliki.

Cvetice imajo različne barve. Nahajamo namreč bele, sive, črne, višnjeve, modre, zelene, rumene, rudeče in pisane cvetice. Bele cvetice so nam slika nedolžnega in čistega življenja; modre nas spominjajo na sinje nebo, kamor se moramo večkrat ozirati in priporočevati nebeškemu Očetu, sej tudi one imajo svoje nježne glavice proti nebu obrnjene. Tamne cvetice nas spominjajo smerti in pa črne tamé brezbožnega življenja. Zelena je obleka življenja, ona je podoba pravega veselja. Zeleno obleko ima naša mati zemlja, in belo je njeno tiho oblačilo. Zelena je barva vesele pomladi. Zeleno razgrinjalo ima mati zemlja, kedar je v naj večem veselji pomladnega življenja. Sinje ali modro je nebo nad nami in znabiti tudi rajski strop popolnoma vstvarjenih bitij, ki so veliko več, nego mi zemski prebivalci.

Ni ga človeka, da ne bi maral prav nič za nježne cvetice, in da bi se kar nič ne brigal za tiho, nedolžno veselje, katero mu je narava na vsakem potu naredila. In kdo bi tudi ne ljubil milih cvetic! Kteri čutljiv človek bi šel mimo nježnih, pisanih milic, da bi si ne bil saj ene vtergal in si je ne djal v nederje ali za klobuk! — Cvetice povekšujejo naše veselje, lahkajo naše bolečine, ter so, bi rekel, nebeški krilatci, ki nam govoré v vseh mogočih jezikih. V cveticah gledamo zgubljeni raj, in one so, ki nas še v poznih letih spominjajo ve-

selih mladih let. Prijazno se nam smehljajo, spominjevaje nas nedolžnosti in onih sladkih čutil, ki smo je imeli kot nježni, majhni otroci. — Gotovo bi bilo žalostno, ako bi ne bilo drobnih ptičkov, ne veselega petja in žvergolenja; ako bi ne bilo pridnih, marljivih bučelic in lepo pisanih metuljev. Še veliko bolj žalostno bi pa bilo, ako bi ne imeli raznobojnih cvetic, brez katerih si ne moremo misliti vesele zemlje.

Upas ali strupeno drevo.

Spisal *Bogomil Terzinski.*

Upas je najvišje drevo v gozdih Jave; zraste brez vej 70 — 80 čevljev visoko, in ima neki sok v sebi, ki na kožo kanjen, napravlja hude bolečine, in ki je z drugimi škodljivimi rečmi zmešan, zelo strupen. Malajci ga rabijo, da ž njim strupe pušice. Kogar taka pušica zadene, ga začenja po udih tergati, in kmali umerje. Ako se njegova skorja nareže, teče iz nje sok, ki se na zraku sterdi.

Hitri in strašni nasledki njegovega strupa so v jutrovih deželah sploh znani, in pripoveduje se o tem veliko tragičnih pripovedek. — Neki angleški natoroznanec to drevo tako le popisuje: „Upas (*Antiaris toxicaria*) raste na jutranji strani otoka Jave, in se šteje v 21. razred Linné-ove sisteme. Moške in ženske cvetke so ne daleč ena od druge na eni in tisti veji, ženske navadno nad moškimi. Piskerc (kelih) možkih je iz več, opeki podobnih, ena verh druge ležečih luskin, sestavljen; končiči (*Staubfäden*) so kratki, in stojé na cumu podobni plodnici (*Fruchtboden*), sad pa je podolgast. To drevo, najvišje v javanskih gozdih, ima valjasto deblo in raste brez vej 60 — 80 čevljev visoko navpik. Pokriva ga bela skorja, ki je spodaj pri starih drevesih palec debela. Po zarezi v to skorjo se dobi strupen sok, kterege je veliko pod zgornjo kožico skorje. Iz notranje kože mladih dreves napravljaajo ondotni prebivalci neko tkanino, s katero se pri delu na polji pokrivajo. To oblačilo jim pa večkrat napravlja neprenesljivo terganje. Ako grejo otočani mimo gozdov, kjer upas raste, hodijo kolikor mogoče, daleč od njega, ker se bojé kožnih bolezni, ktere se bojada od njegovega sopuha napravljaajo. Ako pa drevo ni posekano in skorja ne zelo poškodovana, približa se mu človek lahko brez nevarnosti. Germi in vsakojake rastline rastejo okoli njega, kakor okoli vseh drugih dreves.

Za pripravljanje upasovega strupa, denejo prebivalci onih krajev v kako posodo okoli dveh funtov strupa, ki ga morajo pa vselej en dan pred dobiti, k temu še nek česnov in čebulin sok in dobro stolčenega črnega popra, ter vse to dobro zmešajo. Prikazki bolezní po ranjenji s temi pušicami so navadno močno terganje po udih, slabost, večkratne omedlevice, težko sopenje, kerč in slednjič smert. Ta strup dela menda samo v kervini sistemi; kri zapušča popolnoma bolnikovo telo, in se zateče v velike persne posode“.

Rumpf pripoveduje o tem drevesu sledeče: „Njegov sok je prilepljiv, grenek in rumenkast; sok mladik pa bel, in je oni strašni strup, s katerim po celi Indiji orožje ostrupujejo, kterega se evropejski vojaki veliko bolj bojé, nego pušek. Pod drevesom ne raste nič trave, in tice, ki se nanj usedajo, so vertoglave, in pogosto popadajo mertve na tla. Pod njim stanuje neka rogata kača, ki kakor golob gruli; drugi pravijo da je zmaj. Drevo raste povsod le kake dva do tri dni od brežin, kjer samo divjaki prebivajo in kamor redkokrat kak Evropejec pride. Približati se mu je le mogoče s suknom zagernjeno glavo, da nič soka na njo ne kapne, ker velike otekline nareja. Strup je še huji, ako se zmeša z zeliščem lampujangom (*Lingiber zerumbet*), kterega ljudje v salati jedó. Zoper pušice, ki so s sokom tega drevesa ostrupene, potegnejo evropejski vojaki čez svojo obleko neko poveršnjo sukno iz španskega usnja. Strup le takrat umori, kedar med kri pride; na koži samo otekljino napravi in je še celó dober zoper pikanje strupenih rib in skolopenderov. S slabejim strupom umorjene zveri ljudje brez nevarnosti jedo. Zvedelo se je od vjetih makasarskih žen za nasprotni strup, kterega sok mora zavdani požirati, ako je pa kje ranjen, na rano pokladati. Ozdravljenec se mora več časa ogibati močnih pijač, in tudi ne sme težko delati“.

Leschenault nam pripoveduje, da je videl nekega Javanca na to drevo plezati, da bi si bil cvetja natergal. Naredil je zato na več krajih zareze v drevesno kožo. Komaj je priplezal 25 čevljev visoko, mu je že začelo slabo prihajati, in moral je nazaj. Zeló je otekel; merzlica ga je tresla, in je bil več dni bolan. Nekemu drugemu pa, ki je verh drevesa prišel, ni bilo čisto nič.

Od strupne doline na Javi nismo imeli do najnovejših časov pravih naznanil. Nekteri so terdili, da je upas, ki zrak okužuje, zopet drugi, kar je verjetneje, da izvira pustota v tej dolini od izliva ogljene kisline. Dragotin Chambell, ravnatelj medicinskega zavoda Fortes Malborough na Sumatri, pripoveduje sledeče: „Na potovanji po sredini dežele, na uni strani Bengalskega sem večkrat videl upas. Nasledki njegovega strupa so veliko manj strašni, nego ljudje mislijo. Drevo samo na sebi nobenemu ne škoduje. Jaz sem počival v njegovi senci, ne čutivši naj manjših bolečin. Več tičev je na njegovih vejah sedelo. Res je, da pri njegovih koreninah trava ne raste, to je pa tudi pri več drugih drevesih“. Tako različna so opazovanja in misli o tem čudnem drevesu.

Starost nekterih rastlin.

Različno starost imajo rastline na zemlji. Nekatere preživé komaj nekaj ur, druge živé od solnčnega vzhoda do zahoda, zopet druge nekaj dni, tednov i. t. d. Med rastlinami pa so nektera drevesa, ki so po tisuč in še več let stara. Drevesa barbab na Senegelskem so stara 5 — 6000 let. Pri Oksaki v Meksiki je cipresa, pod katero je Ferd. Cortez šotoril; pravijo, da je že čez 6000 let stara. Na Oljski gori je osem oljkinih dreves, ki imajo po obsegu 30' in so 50 — 60' visoki; pravijo, da so še od tistega časa, ko je še Kristus pod zjimi hodil. Na Angleškem so hrasti, ki so bili že pred 1066 leti vsajeni in jelša, ki jim štejejo že 2600 — 3000 let.

Dopisi in novice.

Iz slovenskih goric...? — (Učiteljeva volitev v Negovi.) Do 10. marca je bila razpisana učiteljska služba v Negovi. Oglasilo se je menda 13 prošnjikov, med katerimi so bili nekteri mnogo zaslužni in rodoljubni učitelji. Pri prvi volitvi je gosp. oskrbiteelj negovske grajščine kot „Schulobmann“ hotel voliti nekega ponemčenega učitelja iz Radgone, pa mu je spodletelo; kajti drugi še vender nekaj pravicoljubni šolski odborniki tako krivične volitve niso mogli odobravati. Na velikonočni ponedeljek je bila druga volitva, in volili so, česar se nismo nadjali, necega podučitelja iz slovenskega Gradea, od katerega je nemško-graški arheolog že v nemškem Gradci rodoljubom pravil, da ga je moral pri neki priložnosti zarad gerdega psovanja slovenskega naroda ostro zavrnoti. Novi učitelj je rojen v Lembahu leta 1845. in učiteljari od 31. oktobra 1863. Prosili so pa za imeno-